MEHMET KAPLAN'A
ARMAĞAN

İnceleme dizisi

DERGÂH YAYINLARI
PK. 1240 — İSTANBUL

Armağan kitapları : 1
Dergâh Yayınları : 110

Mehmet Kaplan'a armağan'ın yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

SAMİ PAŞAZADE SEZAİ'NİN ROMAN VE HİKÂYELERİNDE KUŞ MOTİFİ

*Zeynep Kerman**

Sanat eserlerinde, belli aralıklarla tekrarlanan, bazen ufak - tefek farklılıklar göstermekle beraber, anahatlarıyla sabit özelliklere sahip küçük unsurlara «motif» adı verilir. Motifler, kompozisyona dahil olduklarından, eserin şekil almasında yani iç yapısında, organizasyonunda önemli bir rol oynarlar. Bu bakımdan bir edebî eseri, bir halıya veya bir musiki parçasına benzetmek mümkündür. Bir halı nasıl belli aralıklarla tekrarlanan ve bazı küçük farklılıklar gösteren bir motifler kompozisyonu ise, bir edebî eser de motiflerden vücuda gelmiş bir bütündür. Bir musiki eseri de «leit - motif»e bağlı çeşitli motifler dizisidir.

Bu motifler belli aralıklarla tekrarlandıkları için, bir edebî eserde yazarın anafikrinin ortaya konulmasına da yardımcı olurlar. Bir eserin, belli bir motif açısından incelenmesi dikkate değer neticeler leyen bir eserdir (1). Yazar, **Sergüzeşt**'te (2), baştan sona kadar ezide çok rastladığım «kuş motifi» üzerinde durmak istiyorum.

Sergüzeşt romanı (1888, 1924) esas itibariyle «esaret» temini işleyen bir eserdir (1). Yazar, Sergüzeşt'te (2), baştan sona kadar ezilen, oradan oraya sürüklenen zavallı Dilber'in zayıflığı, çaresizliği ile etrafının acımasızlığını çarpıcı benzetmelerle ortaya koyar ve okuyucuda esirlere ve zayıflara karşı bir merhamet duygusu uyandırmağa çalışır. Romanın başında Dilber'i tasvir ederken yazar, onun «nazarında kafesin içine konulmuş bir kuşun arasıra semaya bakışını andırır surette hafif bir hüzün ve teessür» (s. 10) görür. Buradaki kuş motifi, eserin anafikrini veciz bir şekilde ortaya koyan bir unsurdur. Dil-

---

(*) 1942 de İstanbul'da doğdu. 1974 te doktor, 1980 de doçent oldu. Hâlen İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nde görevlidir.

1. Zeynep Kerman, «Tanzimat Devri Türk Edebiyatında Esaret Temi ve Sergüzeşt Romanı», **Milli Kültür**, nr. 7, Aralık 1981, s. 32-36.
2. Verilen sahife numaraları, eserin 1924 de yapılan ikinci baskısına aittir.

ber, bir kuş kadar minik, zayıf ve merhamete şayan bir varlıktır ve yine bir kuş kadar hürriyetini arzulamaktadır.

Esirciyle satılacağı eve giderken Dilber, sokakta oynayan bir çocuk grubu görür ve gayr-i ihtiyarî onlara doğru koşar. Yazar, burada güzel bir mukayese yaparak, çocuklarla kuşlar arasında bir münasebet kurar: «Yerde koşuşan bu mahlukatın (çocuklar) semada uçuşan kuşlar» ile «münasebeti olmalı, kendilerinden bir cemiyet gördükleri zaman iltihak etmek sevdasının sevkıyle hemen onların yanına doğru» koşarlar (s. 11). Bu cümle şüphesiz bakmasını ve görmesini bilen bir yazarındır ve âdeta bir tabloyu andırır. Burada masumiyet, miniklik, saflık unsurlarını da bulmak mümkündür, fakat esas olan Dilber'in zayıflık ve aczinin ortaya konulmasıdır.

Mustafa Efendi'nin evinde geçirdiği ilk geceden sonra «sabahleyin erken gözlerini açtığı zaman karşısındaki nar ağacında bir kuş nağmesaz oluyordu. Bir kuşun nağmesiyle bir çocuğun ruhu beyninde münasebet vardır. Yatağından kalktı, başını pencereye dayayarak kuşu seyretmeğe başladı. Bu kuş tulu etmekte olan güneşin ziyasına karşı kanatlarını sallayarak uçtukça, göğsünde şafaktan iktibas ettiği al, mai birtakım renkler temevvüç eder, ağaca konduğu zaman yeni açılmış bir çiçeğe benzerdi» (s. 16).

Yazar burada yine kuşla çocuk arasında bir benzerlik bulur, fakat bununla yetinmeyerek, kuşu, Dilber'in özlemi olan «hürriyet» in de sembolü yapar. Böylece bu motif, eserin anafikrine bir kere daha açıkça bağlanır.

Dilber'in uğradığı haksızlık ve eziyetlere tahammül edemeyerek kaçmağa karar verdiği korkunç kış gecesinde, ilerleyen saatin sesi «baykuş» unkine benzetilir (s. 20). Yazar, baykuşu daima uğursuzluk alâmeti olarak göstermiş ve Dilber'in feci akıbetini hissettiren bir unsur olarak kullanmıştır. Nitekim Asaf Paşa'nın konağına satılacağı günün gecesinde de o harap esirci konağında devamlı öten baykuşun sesi (s. 35, 40) Dilber'i son derece korkutur ve kâbuslar görmesine sebep olur.

Yazarın kuşla çocuk arasında kurduğu münasebeti, Dilber'in evlerine sığındığı iyi kalbli yaşlı büyükannenin ifadesi de teyid eder. Dilber'i kurtarmak isteyen yaşlı kadın, hanımına «Kandil gecesi bir kuş azad edeceğim» (s. 28) der, fakat reddedilir.

Dilber'in satıldığı esircinin Edirnekapısı civarındaki evi korkunç ve ürkütücüdür. Evin «saçaklara yakın cihet-i haricîsinde baykuş gibi, atmaca gibi bazı vahşi kuşlar yuva yapmışlardı ki, bu hane-i kas-

vetin bir kat daha hüznünü arttıran gurub ile beraber âvâze-i dil - hıraşları işitilirdi» (s. 34) cümleleri Dilber'in zayıflığı ile kaderini ellerinde tutanların vahşeti ve acımasızlığı arasındaki tezadı kuvvetle hissettirir ve okuyucuda esir ticareti yapanlara bir nefret uyandırma gayesini güder.

Kuşların sesi, duyguların çeşidine ve içinde bulunulan an ve duruma göre çeşitli intibalar uyandırır. Esir kızlar, koparıldıkları anavatanlarından bahsederlerken «sabah kuşlarının nagamat-ı gûnâgûnlarını da zikrederler» (s. 36) Bu kuş sesleri, vatan hasreti, mesut çocukluk ve hürriyet özleminin bir ifadesi olurlar.

Dilber, Asaf Paşa'nın konağında rahata kavuşur. Kendisine verilen iş, hafif ve basittir: «Sahipleri evin hanımıyla kerimesinin odalarını tanzim eder, kendisinin himmet ve dikkatine havale edilen bir kanaryanın kafesini temizler, yemini verir, suyunu değiştirirdi» (s. 49). Dilber'in bu kanaryaya arasıra: «Sarılar giymiş küçük halayık! Sarayında rahat otur, yaramazlık edersen seni Taravet'in yanına gönderirim» (s. 49) demesi, birkaç bakımdan mânâlıdır. Dilber, kafesteki bu kuşla kendisi arasında bir benzerlik bulur. İkisi de esir ve oyuncaktırlar, kaderleri birdir. Böylece kafesteki kuş esaretin, kafes acımasız cemiyetin sembolü olur ve eserin anafikrine bağlanır.

Celal Bey'le birbirlerine âşık olduklarını anladıktan sonra, bahçede başbaşa ilk gizli buluşmalarında kuşlar onların saadetlerine iştirak ederek, «bir hevâ-yı sevda-efzâ-yı muhabbetle nağmesaz olurlar» (s. 67) ve ilk öpüşmeleri «aheng-i tuyur ile alkışlanır» (s. 68). Burada kuş saadetin sembolüdür.

Dilber, evden uzaklaştırıldığında «kuşlar kemal-i şevk ü tarabla nağmesiz olmağa başladıkları halde» (s. 76 - 77) o, bunların hiç birini hissetmez, sadece «âşiyane-i muhabbete» (s. 77) benzettiği eve son bir defa bakabilir.

Sami Paşazade Sezai'nin **Küçük Şeyler** (1891), **Rumuzü'l-Edeb** (1898), **İclal** (1924) adlı kitaplarıyle bunlara almadığı parçalarında da kuş motifi aşağıda görüleceği üzere önemli bir yer işgal eder (3).

«Hiç» adlı parçada (s. 5-8), delikanlı vapurda görerek âşık olduğu genç kızla yaşayacağı müstakbel evi şöyle tasvir eder: «Boğaziçi sevâhil-i dilrübasının en gizli bir köşesinde, yahut nuranî bir güneşin nûr-i letafetinde şad ve hurrem olan Adalar'ın en güzel cihetinde bir

3. Zikredilen metinler için bk. Zeynep Kerman, **Sami Paşazade Sezai'nin Hikâye-Hâtıra, Mektup ve Edebî Makaleleri**, İstanbul 1981, Edebiyat Fak. Fak. Yay.

ev, bir âşiyane-i muhabbet bina edecek. Haremine mahsus olmak üzere bin türlü çiçekler içinde kameriyeler, menâbir-i tuyur olan ağaçlar içinde bahçeler yapacak... Bahar yüzgörümlüğü olarak haremine en güzel çiçeklerini, saz ve söz olarak kuşlar en bülend ve ruh - perver nagamatını arzeyleyecek» (s. 7).

Burada kuş ve kuş sesi saadet ve aşk hayatının sembolü olarak geçmekte ve Servet-i fünuncuların geliştireceği tabiat içinde, şehir hayatının gaile ve dertlerinden uzak mesut bir yuva özlemine tekabül etmektedir.

«İki Yüz Elli Kuruşa Bir Asır» adlı parçada (s. 13-16) yazar, Çamlıca'da teverrüm etmiş bir ağacı tasvir ederken, kuşa da yer verir: «Bir zaman mev'id-i telâkkileri olduğu halde artık kelebekler etrafında uçuşmamağa, kuşlar ser-i sema-efserini teşrif etmemeğe başladılar» (s. 14). Burada kuş aşkın ve birleşmenin sembolü olur.

Aynı parçada yer alan şu cümlelerde ise kuş, âdeta bilinmeyen öte âlemden ulvî duygular ileten bir haberciye benzetilmiştir: «Bazen şafak bu meşcereye nuranî bir pencere yapar, o pencereden uçup gelen bir kuş kanatlarını ziya-yı nev-zuhura karşı sallayarak, o esnada hal-i heyecanda bulunan kalbe, zalam-ı şübühat arasında uzaktan uzağa hatırladığı bilmem hangi âlem-i nuranîden dem vururdu. Bir bülbülün nücum-ı zâhirenin tâ ufuklara kadar dokunduğu bir şeb-i ahterdârda, siyah nokta kadar küçük gözlerini semâ-yı bî-intihâ-yı laciverdîye çevirerek icra ettiği nağamatı o bülend ve ruhperver sadası kalbimde yuva yaptığı için hâlâ gözlerini kapayıp dinlesem, bir harabeden yükselen âvâz-ı hazin ve müessir gibi kulaklarıma aks-endaz olur; bazen benden uzaklaşarak kâh galeyanda, kâh fasıla vererek derunî bir sada ile öter, o sada gecenin sükûtu içinde uzaktan bir havz-ı şeffafa damlayan su gibi, damla damla ruhumun içine döküldüğünü hissetmiştim» (s. 15).

Bu parçanın, Sezai'nin üslûbuna bir şiir havası verdiğini de ilâve edelim.

«Düğün» (s. 17-29) hikâyesinin ikinci kısmında aşkından ölen halayık kız mesut olduğu zamanlar «bahar gibi taze, kuşlar gibi şen idi» (s. 22) şeklinde tanıtılır. O, o zamanlar «kırlangıçlar gibi hevâ-yı heves-i masumanesine tâbi olarak hiffet ve süratle» konağın her yerine «girer, çıkar, yürür, koşardı» (s. 22). Burada hem ruh durumu, hem de genç kızın saadetten hasıl olan seri, zarif, çevik hareketleri kuşa benzetilmiştir.

Aynı hikâyede yazar Dilsitan'ı yazın sona erdiği, kışın geldiği ve

kuşları sıcak iklimlere göçe mecbur eden sonbahar mevsiminde öldürür. Nasıl kışın tabiat geçici bir ölüm uykusuna yatarsa, Dilsitan da tıpkı tabiat gibi erir, yok olur. Burada tabiatla kuş, tabiatla ümitsiz esir kız aynileştirilmiştir.

«Pandomima» (s. 34 - 38) hikâyesinde zavallı, çirkin, herkesin maskarası olan Paskal'ın âşık olduğu kız «kemal-i neşe ile kanatlarını sallayarak uçuşan kuşlar»a benzetilmiştir (s. 36). Hikâye baştan sona bir tezat üzerine kurulmuştur ve güzelliği sembolize eden motiflerden biri de kuştur. Paskal'ın köhne, harap evinin yegâne süsü bahçesindeki ağaç ve o ağaçta ötüşen kuşlardır (s. 37). Burada ağaç ve kuş aşkın, güzelliğin, hür sevgi ve müphem mesut geleceğin sembolü olabilir.

«Bedia Hanım» (s. 39 - 47) hikâyesinde kuvvetli - zayıf tezadı iki kuş tarafından verilir. Bedia Hanım, mürebbiyesi, dadısı ve halayığıyle yaptığı bir piknik sırasında bir atmacanın küçük bir kuşa saldırışına ve onu öldürüşüne şahit olur. Atmaca «pençesine geçirdiği bu küçük kuşu alıp yükseldiği zaman gökten yere iki damla kan damlar» (s. 40). Bedia korkuyla mürebbiyesinden yardım ister. Zayıf kuş, Bedia'nın gelecekteki kötü kaderini okuyucuya hissettirme gayesiyle verilmiştir. Mürebbiye, talebesinin aksine bu hadiseyi tabii bir olay olarak yorumlar. Zira o, hayatla mücadele edebilen aktif bir insandır.

Evlilikte beklediği saadeti bulamayan Bedia'nın «ümitleri, arzuları, hayalleri baharda gelip kış yaklaşınca bizi terkeden kuşlar gibi birer birer uçup gider» (s. 46).

«Anneciğim» (s. 53 - 62) adlı hikâyede görülen köy evlerinin vahşiliği «ağaçlara asılmış tuyur-ı vahşiye yuvaları» (s. 54) ifadesiyle tasvir edilmiştir.

Köylü kızını İstanbul'a götüren arabacı:

> Erzingân'da bir kuş var
> Kanadında gümüş var
> Yârim gitti gelmedi
> Elbet bunda bir iş var (s. 56)

türküsünü söyler. Kuş burada sevgiliden haber getiren bir ümit sembolüdür.

«Adaya Dair» (s. 71 - 75) başlıklı yazıda Sezai, deniz kenarında bir kaya üzerinde otururak engin denizi seyreder. Romantiklerden gelen bu tasvirde kuş, manzaranın tamamlayıcı bir unsurudur ve dev-

rin ana temlerinden biri olan tabiat duygusuna bağlanabilir:

«Birçok tuyur-ı bahriye top top beyaz bulutlar gibi mai denizin üzerinde uçuşuyorlardı» (s. 72).

Aynı parçada tabiat içinde yalnız yaşayan bir adamın en önem verdiği şey «kuş sesi» dir (s. 73).

Yazar, uçan kuşlara gıpta eder. Zira onlar kendisi gibi yeryüzüne bağlı değillerdir. «Şair kanatsızlığını» hissediyor. «Kalbi o kanatların arasında çırpınıyor» (s. 73). Kuş, burada ilhamın, hürriyetin ve serbestliğin sembolü oluyor.

Aynı parçada yazar, bir kuşcuya rastlar ve ondan birkaç kuş satın alarak bir mendilin içine koyar. Adeta kaçırdığı ilhamı avuçlarının içinde hissetmektedir. Fakat onların esarete dayanamayarak «bir damla nur-ı siyah gibi gözleriyle semâ-yı bî-intihâ-yı lâciverdiye» baktığını görünce dayanamaz, serbest bırakır (s. 73 - 74). Böylece yazar esaretle hürriyet duygusunu güzel bir şekilde kuş motifiyle sembolize eder.

«O Büyük Siyah Gözler» (s. 94 - 100) adlı parçada kuş, ele geçirilemeyen sevgilinin sembolü olur. Çoban kavalıyle kuşların nağmelerini taklit ederek tabiatla aynîleşir. Sevgilisinin sesini ilk işittiğinde de çeşitli kuşlara benzetir. Kızın uzaklaşışı da «gurûbun penbeliğine münkalib olarak karşıki ufuklara doğru uçup» giden kuşları andırır (s. 95).

Tabiattaki bütün kuşlar, çobanı devamlı kaval çalmağa davet ederler. Eğer çalarsa sevgilisi yeniden gelecek ve kuşlar ona «kanat vereceklerdir» (s. 96 - 97).

«Londra Hâtıratından» (s. 113 - 127) adlı parçada Sezai İtalya'da bir göl kıyısını tasvir ederken şu dikkate değer unsurları kullanır:

«Lac'ların üzerinde uçuşan birçok kırlangıçlar, yalnız râkid suların üzerinde kalan gündüzün ziyasını içerek kanatlarında, gagalarında birer damla inci olduğu halde karşı tarafta yeşil bir zulmet teşkil eden çam ağaçlarının fevkında şua-ı gurûbun tutuşturduğu bir kâşâne-i asr-âşiyanenin etrafında keskin, müteneffiz dağdan gelen gayet hafif bir su akıntısı gibi etrafıma dökülüyordu.

Dağlardan kuş nağmeleriyle karışık olarak dökülen bir rüzgâr, dakika geçtikçe rengini değiştiren gurûbun açık altın sarısı şuaına mai billurdan bir ayna gibi mün'akis olan lac, bulutlarla beraber uçuşan kara kuşların tâ karşıdaki ufuklara doğru uzaklaşıp küçük bir nokta-i ziya gibi kalmaları, hep bana o vakte kadar hiç hatırlamadığım birtakım hâtıratı ihtar ediyordu» (s. 117 - 118).

Ahmet Haşim'in «Göl Kuşları»nda çizdiği sembolist tabloları müjdeleyen bu parça, Sezai'nin 1896 da sembolist akımın çıkışını yakından takip ettiğini ve nesre uygulamaya çalıştığını gösteriyor. Yazar, daha sonraki cümlelerinde açıkça görüleceği üzere, bu müphem kuşları, hayat macerasını anlattığı delikanlının hazin akıbetini hissettirmek için kullanmıştır ve gayesi sadece bir tabiat tasviri yapmak değildir.

«**Zemzeme**'nin çıkışı münasebetiyle yazdığı başlıksız yazıda (s. 139 - 142) Sezai, şiirin zaman ve mekânla büyük bir ilgisi olduğunu söyler. Bu edebiyatımız açısından önemli bir hadisedir. Sezai, Türk edebiyatında ilk defa **Sergüzeşt**'te, batılı mânâdâ, insanla mekân ve zaman arasındaki münasebete dikkat eder.Bu yazıda İstanbul'un şairlere daima bir ilham kaynağı olduğunu belirten yazara göre, İstanbul gecelerine hakim olan renk maidir. Sular, hilalin ziyası, uçuşan kuşlar bile maidir.

Yeğeni Samiye Hanım'ın küçük yaşta ölen kızı İclal için yazdığı yazıda (s. 143 - 153) Sezai, onun gözlerini «mai bir göl»e, kendisini de «bu göl kenarında yıkanan küçük bir kuş» a benzetir. Burada göl, safiyetin sembolü olmalıdır. İclâl'den aldığı ilk mektup, yaşlı dayıya «ekalim-i duradurdan gelerek pencere» sinin «önüne konan bir kırlangıç gibi kanatlarının üstünde ormanlardan, vadilerden, ufuklardan topladığı ter ü taze fikirler, yeni, dil-rüba hisler» (s. 145 - 146) getirir. Sezai, aynı yazıda İsviçre'den İclâl'e yazdığı mektupta ona «Kartallardan bülbüle, karlardan güneşe» (s. 147) diye hitap eder.

İclâl, Boğaziçi'nde öldüğünde «kanatlarının üstünde birer damla şafakla bahçeden geçen iki kuş sabahın maşrıka geldiğini haber» verir (s. 149). Burada kuş sabahın sembolüdür.

«Sermed Bey'den Safvet Efendi'ye» (s. 156 - 162) başlıklı yazıda Sezai, işgal altındaki İstanbul'u anlatır. Beyoğlu caddesinin vitrinlerinde çeşitli milletlere mensup işgalcilerin resimleri arasında, Bogos Nubar'ın gözleri «Ararat dağlarının arkasından kanatlanarak uçmağa başlayan Ermenistan kartalı hayaliyle doludur. Muzaffer bir fatih gibi beyaz bir at sırtında İstanbul'a giren General Franchet D'Esperey için halkın düşüncesi «Kimdir bu kartal kıyafetine girmiş acaip kuş» (s. 157) olur. Yazar bu işgalcileri «meydan-ı harbde düşen bir yaralının etrafına toplanan kargalara» (s. 157) benzetir.

İstanbul'un işgali Türkleri olduğu kadar bütün tabiat ve sanat eserlerini de meyus etmiştir.

«Karşımdaki binası, boyası için şarkın zevk ve rengi harç olarak

kullanılmış çeşmesârda bütün şark Mimar Sinan ile yaş döküyor, yanıbaşındaki çınar-ı sâl-dide de birkaç asır için için ağlıyordu. Ağaçlarda kuşlar da işgal ve istila görmüşlerdi» (s. 162). Bu parçada teşhis edilen kuşlar, esaretin de sembolü oluyorlar.

«Çamlıca» (s. 172 - 174) başlıklı yazıda Sezai, orayı bir kuş cennetine benzetir. Abdülhak Hamid'de de rastladığımız bu müşahede, devrin ortak temi olan tabiat duygusuna bağlanabilir: «Her cihetten birdenbire bir feryat uyandı. Bülbüller, ishaklar, diğer kuşlar demdemeye başladılar» (s. 173).

«Remzi Bey» (s. 179 - 184) adlı parçada Sezai, jurnalciyi «karga» ya benzetir (s. 181).

«Bir Yaz Gecesi» (s. 198 - 216) adlı hikâyede, eski edebiyatın artık öldüğünü söyleyen oğluna baba «bu sabah öten bülbülün nagamatı sabah-ı evvelde ötenlerden daha yeni midir?» diye itiraz eder. Burada bülbül, şiirin sembolüdür.

Delikanlı sevdiği İkbal'le nişanlandıktan sonra «kuşlar onların saadetine iştirak eder gibi «hıyat-ı şuam üzerine konarak öterler» (s. 202). Nişan merasiminde «cereyan eden muhaverelerde kelimeler, bir nehrin üzerinde uçan kırlangıçların suya temas eden kanatları gibi... hiç bir iz bırakmayarak geçer» (s. 202). Bu toplantıda Avrupa sahilleriyle Boğaziçi mukayese edilir. Yaşlı bir bey «o mamur ve muntazam savahile herkes yaz için gider. Yaz, Boğaziçi'ne gelir. Hem nasıl? Yeşil bir taht-ı semavî üstünde, meleklerin nefesi gibi ruh-perver nesimler yelpazesi, bütün kuşların nagamat-ı serveri musikisi, yıldızlı geceler başının üstünde incili mai şemsiyeler olarak» (s. 203). Buradaki mukayese sun'ilik - tabiîlik açısından dikkati çekicidir. Yazar tabiî olanı güzel bulur.

Delikanlı, Venedik'te San Marco meydanında nişanlısına mektup yazar. Her taraf güvercinlerle doludur. Onlar âdeta Nail'le konuşurlar ve yazdığı mektubu sevgilisine ulaştırmak istediklerini belirtirler. Böylece kuş, bir defa daha aşkın sembolü olur.

Bu kısa araştırmadan çıkan neticeleri şöyle özetleyebiliriz:

1) Motif, genellikle sanıldığı gibi edebî eserde ihmal edilecek, küçümsenecek bir unsur değildir. Tam aksine, tekerrür etmesi dolayısıyle, edebî eserin kompozisyonunda önemli bir rol oynamakta, özellikle yazarın anafikir ve duyuş tarzını ifade eden önemli bir unsur olarak görünmektedir.

2) Zikredilen metinlerde açıkça görüldüğü üzere, kuş motifi, Sami Paşazade Sezai'nin eserlerinde derin bir mânâ taşımakta, onun

hayata bakış tarzını, hassasiyetini ifade eden bir sembol vazifesir görmektedir.

3) Kuş motifi, Sezai'nin eserlerinde merkezî bir yer işgal ede hürriyet, tabiat ve insan sevgisi ile yakından ilgilidir.

4) Kuş motifi ve tabiatla ilgili diğer unsurlar onun eserlerin bir şiir havası vermektedir.

Yazıyı bitirirken, bir noktayı belirtmekte fayda görüyorum. Kuş motifi Sami Paşazade Sezai'ye has değildir. Daha az tekerrür etmekl beraber, Abdülhak Hamid ve Recaizade Ekrem'in eserlerinde de bu motife rastlarız. Romantiklerin tesiri altında kalan bu neslin eserlerinde kuş, gökyüzü, tabiat ve hürriyet temleri dolayısıyle, devrin ortak motiflerinden biridir.